

120 locucións verbais galegas

Ramón Anxo Martíns Seixo

Escola Oficial de Idiomas de Vigo

Nesta recadádiva recóllense e explícanse 120 locucións verbais que se empregan ou recordan na actualidade en diferentes puntos do país galego. Inclúense exemplos de uso e indícase a procedencia de cada unidade fraseolóxica.

Palabras chave: fraseoloxía, locucións verbais, galego

In this compilation, 120 verbal locutions, which are presently used or remembered in different parts of the Galician country, are collected and explained. Examples of use are included as well as the origin of every phraseological unit.

Keywords: phraseology, verbal locutions, Galician.

Recado neste traballo unha presada de locucións verbais ouvidas ou coñecidas por min ou, as máis das veces, polas persoas que se mencionan en cada caso. A maioría delas son unidades fraseolóxicas non moi coñecidas se nos atemos á información dos principais dicionarios actuais. A intención ao publicalas é dalas a coñecer para propiciar que volvan, polo menos algunhas delas, á boca da xente, xa que sospeito que xa foron máis coñecidas e por tanto tiveron maior difusión que na actualidade. Coido que nelas son innegábeis non só o reflexo da cultura espiritual e material senón tamén o enxeño e o humorismo do noso pobo.

Con traballos coma este queremos, de camiño, reivindicar unha maior atención, en xeral, para esta parte do idioma tan rica, mais aínda tan descoidada e, en particular, no ensino da lingua e nos medios de comunicación. Por outra parte, quero mencionar tamén a necesidade e a urxencia dunha depuración das unidades fraseolóxicas, como acontece xa con aspectos como a gramática ou o léxico.

Como se verá, a maioría das locucións que presento pertencen ao nivel coloquial e por iso marco só as que son do nivel vulgar e un só caso do nivel normal. Por outra parte,

indico entre corchetes o suxeito de cousa ([u.c.]) e de persoa ([u.p.]). Para os complementos utilizo as palabras “alguén” e “algo” precedidas ou non de preposición.

Quixera, finalmente, aproveitar para agradecer a todos os meus colaboradores ese seu labor, que aínda é preciso facer, de andaren ao rebusco da nosa fraseoloxía enxebre, palabra esta que, como ben di Marcial Valladares no seu dicionario, significa “pura, sen mestura”.

Abreviaturas:

inf. = información

EUF. = eufemismo

ex. = exemplo

u.c. = (unha cousa) suxeito de cousa

u.p. = (unha persoa) suxeito de persoa

IRÓN. = irónico

VULG. = vulgar

PEX. = pexorativo

1. **abrir** [u.p.] **a boca como un arroás** / **abrir** [u.p.] **máis a boca que un arroás** Pedir moito; ser moi pedichona. *Ti sempre pedindo, meu fillo! Abres máis a boca que un arroás!* // Concellos de Bueu e Vigo; inf. e ex. de Begoña Fernández González.

2. **afiar** [u.p.] **agullas** Facer algo inútil, perder o tempo. *Eu creo que iso é afiar agullas. | Lavares o coche antes de chover é como afiar agullas.* // Concello de Vedra; inf. e 2º ex. de Henrique Neira Pereira.

3. **(aínda) gastar** [u.p.] **uns zocos novos** / **(aínda) romper** [u.p.] **unhas zamancas** Estar (aínda) rufa, ben conservada [unha persoa maior]. *Ela inda che rompe unhas zamancas.* 2. Ter (aínda) atractivo físico [unha persoa de certa idade]. *Ten 60 anos mais tenche moitos pretendentes porque aínda che gasta uns zocos novos.* // Sdo. 1. *gastar*

us zocos novos (Mouriz, Rodeiro; inf.: Azucena Vázquez Lamazares); *inda rompe unhas samancas* (Saiáns, Vigo). Incluímos unha 2º acepción como en *(aínda) gastar unhas mangas novas / (aínda) romper unhas mangas* [MARTÍNEZ SEIXO (2000)].

4. **andar/apuntarse** [u.p.] **a todas como as rosquilleiras** Ser moi amiga de andar de troula e con contos e a rexoubar; apuntarse axiña para toda festa e non así para o traballo. [Aplícase xeralmente a aquelas persoas máis dispostas para esmorgas, andar con contos, etc., que para axudar no traballo]. *Onde haxa unha discusión ou problema está ela metida! Anda a todas como as rosquilleiras.* // Teis, Vigo; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez.

5. **andar un rato na barriga** [a alguén] Comezar a ter fame. *Vamos para a casa xantar que xa me anda un*

rato na barriga. // Bande; inf. de Vitoria Pérez Rodríguez.

6. **apampar** [u.p.] **como a vaca del Treixo** [Dise de alguén cando queda apampado]. *Que?, non dis nada? Apampaches como a vaca del Treixo.* // Tapia de Casariego; inf.: Xosé Manuel Vázquez González.

7. **bailar** [u.p.] **no aro dunha peneira** Bailar moi ben. *A Pepe e Carme dá xenio velos, bailan no aro dunha peneira.* // *bailar no aro dunha pineira* (Concello de Bueu; inf. e ex. de Carmen Malvido López).

8. **bebelas** [u.p.] **como o caldo** Non se dar por aludida, non facer caso, mostrarse indiferente. *Aínda hoxe lle dixo seu pai que estaba enfadado con el e que non o deixaba ir á festa e velaí o tes a divertirte. Bébeas como o caldo!* // San Martiño, O Grove; inf. e ex. de Ana Prieto Domínguez.

9. **botar** [u.p.] **a vida dun preso** Tardar moito tempo en facer algo. *Os meus netos son moi diferentes: a nena acaba de comer logo, mais o pequeno non dá acabado. El bota a vida dun preso, comezando a falar non para nunca.* // Castrelos, Vigo.

10. **botar** [u.p.] **as poutas antes que as moutas** Precipitarse en facer algo aloucadamente; facer unha acción antes que outra que por lóxica debería facerse primeiro. *Non fagas proxectos tan optimistas, non botes as poutas antes que as moutas.* // Concello de Ourense; Inf. e ex. de Elisa Fernández-Pedreira Aboal.

11. **botar** [u.p.] **o fel pola boca** Estar moi cansa. *Sachamos toda a terra nunha tarde, pero ao final xa botabamos o fel pola boca.* // San Martiño, O Grove; inf. e ex. de Ana Prieto Domínguez.

12. **botar** [u.p.] **para abaixo** Comer. *A xente botaba pra abaixo canto podía, parecía que viñan esfameados.* // *botar pra baixo* (Vilariño, Parada das Achas, A Caniza).

13. **caer a maleta ao mar** [a alguén] IRÓN. [Dise do emigrante que volve pobre. Úsase en pasado]. *–E non veu da América? –Veu, mais a ese caeulle a maleta ao mar.* // *caíulle a maleta ao mar* (Vilar de Flores, Allariz; inf.: Daniel Conde).

14. **caer** [u.p.] **como un cesto (barreleiro)** Caer sen xeito, con todo o peso do corpo. [Aplícase, sobre todo, aos nenos cando son pequenos e a quen cae con demasiada frecuencia]. *Caín como un cesto e non me manquei de puro milagre.* | *O Xanciño do Farruco anda a aprender a andar e cae como un cesto barreleiro.* // *caer coma un cesto* (Concello de Oleiros; inf.: Mª Soledad Carbón Rioboo), *caer(?) coma un cesto (barreleiro)* (Flariz, Monterrei; inf. e 2º ex. de Manuel Díaz Rodríguez).

15. **cagar o demo no camiño** [a alguén] VULG. Malograrse algo que se tiña previsto. *Que má sorte, coa de proxectos que tiñan e cagoules o demo no camiño! Foi unha pena!* // O Barqueiro, Mañón e comarca de Ortegal; inf.: Anxo Rosende Fernández.

16. **chamar** [u.p.] [a alguén] **de cantas haber** Dicar [a alguén] toda clase de ditos ofensivos, inxuriosos; insultar [a alguén]. *Chamoulle ao pai de cantas había.* // Castrelos, Vigo; inf. de Lucía Seixo Alonso.

17. **chegar** [u.c.] **ao óso** [a alguén] Afectar moito, provocar un fondo sentimento [a alguén]. *Púxeno a andar, díxenlle cousas que lle chegaron ao óso.* // Concello de Noia; inf. e ex. de Manuel Caamaño Mariño).

18. **chegar (xa) o tempo de durmir fóra** [a alguén] Aproximarse a hora da morte de alguén, ser xa moi vella unha persoa. *Pois eu non creo que chegue alá que xa me vai chegando o tempo de durmir fóra.* // Mondoñedo; inf.: Azucena Vázquez Lamazares.

19. **chorar** [u.p.] **a morte da becerra** Chorar moito. *Cando chegou caéronlle dous aguilladazos, alumoulle a gusto, aquel día chorou a morte da becerra.* // Castellón, Pantón; inf. e ex. de Rosana Prieto Florines.

20. **comer** [u.p.] **como unha gaivota** Comer ás présas, engulir a comida. *Así, comendo como unha gaivota sempre, é lóxico que che sente mal: hai que comer amodo.* // *comer como unha gavota* (Cangas do Morrazo, inf.: Lucía Durán Paredes).

21. **cortar** [u.p.] **á panela** Botar menos comida, non comer de máis. *Xa sabes o que tes que facer: cortarlle á panela.* // Vigo; inf. e ex. de Begoña Fernández González.

22. **dar** [u.p.] **coa porta na cara** [a alguén] **1.** Pechar [a alguén] a porta bruscamente ou con hostilidade. *Viñeron pedir para a festa e deilles coa porta na cara, mais despois desculpeime.* **2.** Negar axuda [a alguén], non acceder a un rogo ou pedido [de alguén]. *Cando precisou del utilizouno, mais cando foi o contrario, deulle coa porta na cara.* // Vilarín, Doncos, As Nogais; inf.: Carmen Pérez Fernández.

23. **deitarse** [u.p.] **co sol** Deitarse cedo. [No canto de *deitarse* úsanse tamén equivalentes como *ir para a cama*]. *Déitome co sol porque madrugo moito.* // Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.

24. **descubrir/inventar** [u.p.] **a pólvora** IRÓN. Creer ou dar como novo ou orixinal algo moi coñecido ou moi evidente. *Así que esa é a túa xenial teoría sobre a causa dos incendios? Pois inventaches a pólvora!* // Concello de Vigo.

25. **durar** [u.p./u.c.] **menos que un fogo no aire / ter** [u.p./u.c.] **menos futuro que un fogo no aire** Durar moi pouco tempo, ser moi breve ou fugaz. *Paréceme a min que nese traballo vai durar menos que un fogo no aire, se non xa verás.* // *durar menos ca un fuego no aire / ter menos futuro ca un fuego no aire* (Amoedo, Pazos de Borbén; inf.: María Belén Míguez Míguez).

26. **enlear** [u.p.] **o palangre** Complicar as cousas, meter en leas, crear problemas. *Deixa xa de enlear o palangre que xa temos problemas abondos.* # *lia-lo palangre* (Bueu; inf.:

Luís Miguel Lustres Blanco). Outra variante é a que recolle Paco Rivas na Mariña Luguesa: *enlear o palangre* [RIVAS (2000)].

27. **escapar/fuxir** [u.p.] [de algo/alguén] **como do lume** Ter moito medo a [algo ou alguén], evitar a todo custo [algo ou alguén]. *Éche un lacazán, cando hai que traballar foxe como do lume.* // Concello de Vilaboa; inf. e ex. de Palmira Calvar Rosendo; Vigo.

28. **escapar/fuxir** [u.p.] [a alguén/algo] **como o demo á auga bendita** Ter moito medo a [algo ou alguén], evitar a todo custo [algo ou alguén]. *Ela fóxelle a esas reunións como o demo á auga bendita. // escaparlle/fuxir coma o demo á auga bendita* (Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán; *escapar a algo como o demo á auga* (Vigo).

29. **escunchar** [u.p.] **croques** Durmir. *O teu pai está a escunchar croques.* // Concello de Bueu; inf. e ex. de Carmen Malvido López.

30. **estar** [u.p.] **un grao por enriba da merda** VULG. PEX. [Dise de quen se dá moita importancia ou se gaba moito diante doutros da mesma condición]. – *Non che sei por que se dá tanta importancia agora! –Mira ti..., estache un grao por enriba da merda. // estar un grao por enriba da merda* (Caldeliñas, Verín; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez).

31. **facer** [u.p.] **as voltas** [a alguén] **1.** Cortexar [alguén], namorar [alguén]. *O meu fillo faille as voltas á túa filla.* **2.** Adular. procurar o xeito de agradar [a

alguén] para tirar proveito. *Disimula un pouco, home, que se nota moito que lle fas as voltas ao xefe.* // San Xosé de Ribarteme, As Neves; inf.: María Dolores Barbeito Lorenzo; Vilamelle, Pantón; inf.: de Clara de la Torre Buxán.

32. **facer** [u.p.] **boa masa** [con alguén] Conxeniarse [con alguén], ser amiga [de alguén]. *Que boa masa fan eses dous, nunca o puiden imaxinar.* // Vilar de Flores, Allariz; inf.: Daniel Conde.

33. **facer** [u.c./u.p.] **xeito** [a alguén] Ser de utilidade, cadrar ben. *Esa gabeta aí faime moitísimo xeito. | Se vos fai xeito, cando vaiades á vila, traédelle o viño ao teu pai.* // Vilaríño, Parada das Achas, A Caniza; inf. e 1º ex. de María Lourdes Blanco Rodríguez.

34. **falar** [u.p.] **máis que unha tarabela dos paxaros** Falar moito e con pouca substancia. *Rómpeme a cabeza cada vez que vén á casa, fala máis que unha tarabela dos paxaros.* // Concello de Meira; inf. e ex. de Anxos Trabada Crende.

35. **falar** [u.p.] **sen permiso da cabeza** Falar sen coñecemento do que se di ou sen xuízo. *A túa nai di que me viu na feira do Corpus e estaba en Madrid nun exame. Ela fala sen permiso da cabeza.* // Vilamelle, Pantón; inf. e ex. de Clara de la Torre Buxán.

36. **gardar** [u.p.] **das risas para as choras** Ser previsor, pensar no futuro. *Non debes gastar de máis no Nadal que despois quedas a abanar. Tes que gardar das risas para as choras.* // Vilamelle, Pantón; inf. e ex. de Clara

de la Torre Buxán. Cangas do Morrazo; inf.: Beatriz Dacosta Molanes.

37. **ir** [u.p.] **á malla e vir** [u.p.] **mallado** Tentar enganar e acabar sendo enganada; tentar tirar proveito dun asunto e acabar saíndo prexudicada. *O moi trampulleiro foi á malla e veu mallado: fixo unha reclamación para que revisasen os resultados e acabaron descualificándoo a el.* // Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.

38. **ir** [u.p.] **á Peneda** Non dar feito bazas ou puntos [nunha partida de cartas]. *El é un consumado xogador; vas ir á Peneda, xa verás.* // Albeos, Crecente; inf. de María Xosé González Domínguez. [Refírese á Peneda, no Parque Nacional da Peneda-Gerês de Portugal, non moi lonxe de Crecente, onde está o santuario de Nossa Senhora da Peneda. Dise sobre todo no xogo do tute].

39. **ir** [u.p.] **ao mar e non encontrar** [u.p.] **agua** Non achar algo que está á vista ou fácil de achar. *Non sabes onde está a pota? Xa a collo eu; anda, que ti has de ir ao mar e non has de encontrar agua.* // San Martiño, O Grove; inf. e ex. de Ana Prieto Domínguez.

40. **ir** [u.p.] **ás troitas** [Dise cando alguén ten os pantalóns rabelos. Ás veces úsase precedido de *parece que ou seica*]. *–Que? Seica vas ás troitas! | Sempre anda con esas calzas curtas, parece que vai ás troitas.* // Concello de Vigo.

41. **ir** [a alguén] [as cartas] **como un porco ao millo** Saíren as mellores

cartas [nos xogos de cartas]. *Que sorte tendes, vanvos como un porco ao millo.* // Vilamelle, Pantón; inf. e ex. de Clara de la Torre Buxán.

42. **ir** [u.p.] **pescar** [Dise cando alguén ten os pantalóns rabelos. Ás veces úsase precedido de *parece que ou seica*]. *–Vas pescar ou que? –Vou como me peta! | Levaba unhas calzas curtas de máis, parecía que ía pescar.* // Amoedo, Pazos de Borbén; inf.: María Belén Míguez Míguez.

43. **ir** [u.c.] **polo camiño vello** [a alguén] Obstruírse a gorxa [a alguén, con algo que comeu ou bebeu]. *–Que che pasou? –Foime polo camiño vello.* // Concello de Vigo; inf. e ex. de Fernando Vilaboa Martínez.

44. **lamber a vaca (marela/pinta)** [alguén] / **lamber unha vaca** [alguén] [Dise de alguén que vai moi peiteado ou que vai moi peiteado e co cabelo mollado pegado á cabeza]. *Víchelo?, parece que o lambeu a vaca marela, non sei a onde irá ese así. | Agora non mires para atrás, mais á secretaria do teu xefe parece que a lambeu unha vaca.* // *lamber unha vaca* [alguén] (Concello de Ribadeo; inf.: Xosé Manuel Vázquez González; Matamá, Vigo; inf. e 2º ex. de Anxos Hermida Alonso), *parece que te lambeu a vaca pinta* (Amoedo, Pazos de Borbén; inf.: María Belén Míguez Míguez. [Incluimos tamén a información de Paco Rivas (RIVAS: 1992): *lambeute a vaca marela*].

45. **ler** [u.p.] **a ladaíña** [a alguén] Dicir o que pensa [de alguén], recriminar [algo a alguén]. *O meu pai vaime ler a ladaíña cando chegue.* //

Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.

46. **levar** [u.p.] **máis paus que a aire do trigo** 1. Levar unha malleira, levar moitos golpes. *Dixéronlle que ía levar máis paus que a aire do trigo se non cedía.* 2. Sufrir moitos contratemplos ou desgrazas. *Olla, muller, ultimamente lévoche máis paus que a aire do trigo. Os cartos que lle emprestei a meu irmán non mos pode devolver de momento e o que me ten alugado o baixo para gardar o camión leva meses sen me pagar, total que teño que pedir un crédito ao banco para facer fronte a estes pagamentos. Ti podes crelo? // levar máis paos cá aire do trigo* (Concello de Meira; inf. e 2º ex. de Anxos Trabada Crende).

47. **levar** [u.p.] **un coso que non [lle] marca a corredeira** Ir con moita preza, ir a correr. *Xa pasou por nós hai un anaco. Leva un coso que non lle marca a corredeira.* [“coso” é ‘velocidade’. A corredeira marca a velocidade en nós. De aí a frase]. // *levar un coso que non lle marca a corredera* (Concello de Bueu; inf. e ex. de Carmen Malvido López).

48. **mandar** [u.p.] **á Peneda** [alguén] Deixar [alguén] a cero [nunha partida de cartas]. *Onte mandámoslos á Peneda.* // Albeos, Crecente; inf. de María Xosé González Domínguez. [Refírese á Peneda, no Parque Nacional da Peneda-Gerês de Portugal, non moi lonxe de Crecente, onde está o santuario de Nossa Senhora da Peneda. Dise sobre todo no xogo do tute].

49. **mandar** [u.c.] **carallo** VULG. Ser sorprendente [xeralmente por ser moi boa, magnífica, extraordinaria]. *Está*

unha churrascadiña ao lume que vai mandar carallo. | *Aquela festa mandou carallo.* // Concello de Vigo.

50. **mazar** [u.p.] **a lendia** [a alguén] Bater [a alguén]. *A ese cando o agarre voulle mazar a lendia.* // Cangas do Morrazo, inf. e ex. de Ana María Fernández Soliño.

51. **melar** [u.p.] **o ollo** [a alguén] Procurar o xeito de agradar [a alguén] para tirar proveito; adular. *Sempre che está a rirlle todas as parvadas. Anda a melarlle o ollo todo o día.* // Arcade, Soutomaior; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez.

52. **mesturar** [u.p.] **sapos con bolboretas** Confundir ou mesturar cousas ou feitos moi diferentes, que non teñen nada en común. *Non sabe o que di, mestura sapos con bolboretas.* // Souto, Vilaquinte, Carballedo; inf.: Anunciación Grande Grande.

53. **meter** [u.p.] **o pote grande dentro do pequeno** Facer un banquete farturo e que non se fai habitualmente. *Este ano non se fixo a festa, máis metemos o pote grande dentro do pequeno.* // Souto, Vilaquinte, Carballedo; inf. e ex. de Anunciación Grande Grande.

54. **meter** [u.p.] **peixe a bordo** Comer moito e con gana. *Como lle metemos peixe a bordo, eh? É que este cocido arde nun candil!* // Concello de Bueu; inf. e ex. de Carmen Malvido López.

55. **nacer** [u.c.] **no corpo** [a alguén] Sentar [a roupa, unha peza...] moi ben [a alguén]. *Olla que ben che vai a filla da Helena. Nácelle no corpo.* // Vilamelle,

Pantón; inf. e ex. de Clara de la Torre Buxán.

56. **nin agarrar** [u.p.] **do santo nin ter** [u.p.] **man da vela** Non facer nin unha cousa nin outra. *Céntrate nunha cousa soa que así nin agarras do santo nin tes man da vela.* // Dornelas e Torroso, Mos: inf.: Tareixa Mariña Lourido Giráldez.

57. **non caber** [dúas ou máis persoas] **nun fol** Non conxeniaren. [Dise de persoas que rifan con frecuencia, que nunca están de acordo ou que rematan sempre discutindo]. *Miña filla e o home non caben nun fol. Se non fose polos fillos xa se terían separado hai tempo.* // As Ribas, Ameixeira, Crecente; inf. e ex. de Dolores Gregorio González.

58. **non cagar un corvo** [algo] VULG. Non ser cousa de pouca importancia; ser cousa de bastante valor ou importancia, algo que non se debe subestimar. *Tocáronme sesenta euros na rifa! Non os caga un corvo! // non o caga un corvo* (Concello de Cuntis; inf.: Victoria Cerviño Ferrín; Concello de Ordes; inf. e ex. de Carlos Calvo Varela), *menos caga un corvo* (Armenteira, Meis; inf.: Cruz Martínez Vilas).

59. **non chegar** [u.c./u.p.] **á costeira** Durar pouco, non aguantar todo o tempo. *Non teñas medo que eses proxectos non chegan á costeira, xa verás.* // Concello de Cariño; inf.: Anxo Rosende Fernández.

60. **non coller** [u.p.] **na cuncha** Estar moi satisfeito ou orgulloso [de algo/algúen] *Dixéronlle que a filla sacara moi boas notas na escola e xa*

non colle na cuncha. // San Martiño, O Grove; inf. e ex. de Ana Prieto Domínguez.

61. **non dar as liñas** [a alguén] **1.** Estar moi atarefado, non dar feito por amontoarse o traballo. *Quixo facer tanto que non lle deron as liñas.* **2.** Estar moi impaciente, non poder aguantar. *Non me daban as liñas e tiven que actuar aínda que ao cabo me arrepentín de o facer.* // Cangas do Morrazo; sdo.1: inf. de Ana Mª Fernández Soliño, Beatriz Dacosta Molanes e Lucía Durán Paredes (1° ex.). Incluímos tamén o sdo 2 que recollen, (amaís do 1°), Castro Otero e outros [CASTRO OTERO (2005)].

62. **non dar o santo para a vela** [a alguén] Seren máis as perdas (ou os gastos) que os beneficios, non ser [a alguén] rendíbel un asunto. *Herdei varias leiras de meu pai mais teño que pagar máis en gastos do que valen. A verdade, non dá o santo para a vela.* // Concello de Meira; inf. e ex. de Anxos Trabada Crende.

63. **non entrar nin o ferro** [a alguén] Ser persoa dura fisicamente. *Antes non o entraba nin o ferro, mais duns anos para acá é diferente.* // *non o entra nin o ferro* (Vilamelle, Pantón; inf.: de Clara de la Torre Buxán).

64. **non estar a ferraia para gaitas / non estar o alcacén para gaitas** Non ser propicio o momento [para facer ou dicir algo, xeralmente por causa do estado de ánimo de alguén]. [Úsase normalmente en presente de indicativo]. *Será mellor non lle dicires ao teu pai que che roubaron a moto, que arrestora non che está o alcacén para gaitas. | Naquel momento non quixen dicir nada*

porque estaban todos un bocado alterados e non estaba a ferraia para gaitas. // non esta-lo alcacén para (ou pra) gaitas (Forcarei, inf.: Margarita López Barreiro; Muxía, inf.: Pilar Lema Alvarellos; Palas de Rei, inf.: Rosa Ana Quintero Vázquez; Vedra, inf.: Henrique Neira Pereira); *non esta-lo alcacer para (ou pra) gaitas* (As Nogais, inf.: Carmen Pérez Fernández; Vilalba, inf.: María Jesús Guizán Durán); *non esta-la ferraia para (ou pra) gaitas* (Mouriz, Rodeiro, inf.: Azucena Vázquez Lamazares); *non esta-la ferraña para (ou pra) gaitas* (Concello de Guntín, inf.: Teresa López Rejo); *non está sempre o alcacén pa gaitas* (Ordes, inf.: Mª Luísa Calvo Germales).

65. **non gardar** [u.p.] **a mexa** VULG. Contar todo, ser indiscreta, murmuradora. *A ese non lle podes contar cousa ningunha que non garda a mexa. // Vilamelle, Pantón; inf.: de Clara de la Torre Buxán.*

66. **non pisar** [u.p.] **outras herbas** Non durar moito, estar preto da morte. *Seica lle deron ben, oxalá non pise outras herbas. // Flariz, Monterrei; inf. e ex. de Manuel Díaz Rodríguez.*

67. **non poder** [u.p.] **co cu** Estar moi cansa. *Levanteime cedo para ir traballar despois de non durmir en toda a noite e non podoo co cu. // Vilamelle, Pantón; inf. e ex. de Clara de la Torre Buxán.*

68. **non quedar a lingua pegada ao cu da mai** [a alguén] VULG. [Dise de quen di o que pensa con claridade e sen medo]. *Non, ho, a ese non che lle quedou a lingua pegada ao cu da mai, arre carallo! // non lle queda-la lingua*

pegada ao cu da mai (Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán); *non lle quedou a lingua no cu da mai* (Concello de Guntín; inf.: Teresa López Rejo).

69. **non querer** [u.p.] **nin con mollo de tomate** [alguén/algo] Non querer de maneira ningunha. *Non te quero nin con mollo de tomate. // Prado de Canda, Covelo, inf.: Presentación da Silva.*

70. **non ser** [u.p.] **pola do meu/teu... poleiro nin galo do meu/teu... galiñeiro** Non resultar simpática ou non parecer de fiar [a alguén]. *Non é pola do meu poleiro nin galo do meu galiñeiro, así que non quero con el trato nin barato. // Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.*

71. **orballar** [u.p.] **a boca** Comer ou beber en pouca cantidade [algo que apetece moito]. *Os percebes están carísimos mais vou levar estes pouquiños para orballar a boca. | Un figo para cada un para orballar a boca. // Bueu e Vigo; inf. e exemplos de Begoña Fernández González.*

72. **pagar** [u.p.] **as fabas** Recibir o castigo ou as consecuencias de algo sen o merecer, cargar coa culpa de algo que outra persoa fixo. *Por acaso eu era inocente mais paguei eu as fabas pola fama que botara. // Vilariño, Parada das Achas, A Caniza.*

73. **para alá ir** [u.p./u.c.] Ser pouco máis ou menos, ser case o mesmo [que a persoa ou cousa mencionada]. [Úsase xeralmente en presente]. *Tes ben a quen saír que túa nai é boa cociñeira e ti pra alá vas. | Cando unha persoa*

pouco ollecida se xunta con outra que para alá vai dise que se xunta a fame coa gana de comer. // Vilariño, Parada das Achas, A Caniza; concello de Arbo, inf. e 2º ex. de Pilar Leal Varela.

74. **parecer** [u.p.] **a aira dos paus 1.** Levar unha malleira, levar moitos golpes. *Sempre che toca apañar a ti, pareces a aira dos paus.* **2.** Sufrir moitos contratemplos ou desgrazas. *Ai, ese rapaz parece a aira dos paus. Sempre anda enleado e os pais non fan máis que berrarlle.* // *parece-la aira dos paos* (Concello de Meira; inf. e 2º ex. de Anxos Trabada Crende).

75. **parecer** [u.p.] **o burro do Couto: sempre cargado dun lado para o outro** [Dise de quen adoita andar cargado]. *Parecemos o burro do Couto: sempre cargados dun lado pró outro.* // Vilar, Padrenda.

76. **parecer** [u.p.] **o repertorio zaragozano** [Aplícase (criticándoo) a quen repite sempre o mesmo]. *Cala con iso xa, que pareces o repertorio zaragozano.* // Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.

77. **pasar** [u.p.] **máis fame que unha puta en coresma** VULG. Estar sen diñeiro; pasar moita fame. *Daquela pasabamos máis fame que unha puta en coresma.* // *pasar máis fame que unha puta en cuaresma* (Comarca de Ortegá; inf.: Anxo Rosende Fernández).

78. **pegarse** [u.p.] [a alguén] **como a la de gato** Acompañar [u.p. a alguén] insistentemente e sen se separar, facéndose pesada e chegando a importunar. *–Falaches con Mariña? – Non, sempre a vexo con Miguel,*

pégaselle como a la de gato. // Concello de Meira; inf. e ex. de Anxos Trabada Crende.

79. **pegarse** [u.p.] [a alguén] **como un isqueiro** [Aplícase a persoas molestas das que é difícil librase, que non se separan de alguén]. *Que aborrecido é, pégase como un isqueiro, non hai maneira de se ver libre del.* [Un isqueiro é o mesmo que unha carracha]. // Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.

80. **picar o buraz** [a alguén] Caer de sono, cabecear. *Vai para a cama que xa che pica o buraz.* // *pica-lo burás a alguén* (Concello de Bueu; inf. e ex. de Carmen Malvido López).

81. **querer** [u.p.] **sacar o grilo (da toba) sen facer terra** Querer algo sen esforzo, sen traballo. *–Vendeu a leira e gañou un milagre de cartos e non repartiu nada connosco, cos familiares.* *–Ti queres sacar o grilo sen facer terra!* // Barreiro, Lavadores, Vigo; inf.: María Fernanda García Collazo.

82. **querer** [u.p.] **un no papo e outro no saco** Pretender beneficiarse excesivamente, querer tirar proveito ao mesmo tempo de varias cousas ou querer algo á súa conveniencia. *Ti queres un no papo e outro no saco. Non che chega con leares ti os méritos, tamén queres que che dean o traballo feito.* // Concello de Mos; inf.: María Belén Míguez Míguez.

83. **rebentar/toupar** [u.c./u.p.] **como unha castaña 1.** Suceder de repente algo negativo ou que trae máis

consecuencias. *No 2004, ningún dos dous partidos conseguiu despegarse do outro e seguiron condenados a entenderse. E a cousa acabou toupando como unha castaña.* **2.** Non resistir [u.p.], esgotarse de cansazo. *Á no quilómetro 9 da carreira e rebentei como unha castaña.* // Sdo. 1: *toupar coma unha castaña* (Concello de Crecente; inf. e 1º ex. de Dolores Gregorio González); sdo 2: *rebentar como unha castaña* (Concello de Ordes; inf. e 2º ex. de Carlos Calvo Varela).

84. saber [u.p.] **de que lado vén o vento** Ter claras as ideas, coñecer un asunto, ter idea dun asunto. [Úsase xeralmente en construcións negativas como “sen saber de que lado vén o vento” ou “non saber de que lado vén o vento”]. *Ti non sabes de que lado vén o vento. Non che é así como dis.* // Concello de Pol; inf. e ex. de Carme Murado Rodríguez.

85. saber [u.p.] **o leite que dá** [alguén] Coñecer ben [alguén]. *Pídesme novas sobre Amaro e non sei ben que che contar... Ti xa coñeces o teu fillo, xa sabes o leite que dá. É bo rapaz, eu non teño queixa ningunha del.* // Vigo; inf. e ex. de Begoña Fernández González.

86. saber [u.p.] **o que é** EUF. Non ser xa virxe. *A pesar de ter xa idade, ela inda non sabe o que é.* // O Ribeiro; inf.: David Troncoso Suárez.

87. saber [u.p.] **que trapos queima o demo** Coñecer a maneira de ser, o carácter [de alguén]. *Ti a min non me faltas ao respecto! Ten conta comigo*

que ti non sabes que trapos queima o demo! | O pai díxolle que non podía vir para a miña casa porque eu tiña traballo, e o outro día ao entrar pola porta preguntoume se tivera moito traballo na véspera; mais eu, que xa sei que trapos queima o demo, respondílle que si, que tivera; entón non dixo nada. // Concello de Arbo; inf. e 1º ex. de Pilar Leal Varela; Cequeliños, Arbo; inf. e 2º ex. de Mercedes Carmueja Groba.

88. saír o pau á racha Ser moi parecida, fisicamente ou no carácter, unha persoa aos seus familiares, sobre todo ao pai ou á nai. *Coñecendo o pai eu xa esperaba esa reacción do fillo: sae o pau á racha.* // *salir o pau á racha* (Concello de Vigo; inf.: Susana Villar González).

89. saltar [u.p.] **de allos a cebolas** Mudar dun tema (do que está a falar) a outro moi diferente. *É increíble, salta de allos a cebolas como se nada e así non hai quen o entenda.* // *saltar de allos a cebolas* (Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán); *estás falando de allos e vén o outro con cebolas* (Vigo; inf.: Xosé Avelino Hermida Borrajo).

90. sentir [u.p.] **medrar a herba** Ser moi perspicaz. *Este rapaz sente medrar a herba.* // A Esfarrapada, Santo Ourente de Entíns, Outes; inf. e ex. de Ernesto Rodríguez Bolívar.

91. ser [u.p.] **a cara** [de alguén] **pintada** Parecerse moito [a alguén]. *Este neno é a cara do pai pintada.* // Vilariño, Parada das Achas, A Caniza.

92. **ser** [u.p.] **como as cabras de san Barbero (marchan tarde e veñen cedo)** Ser persoa que vai tarde ao traballo e volve cedo. *Os da familia dos cacos andan pouco agudos para o traballo, son como as cabras de san Barbero.* // Flariz, Monterrei; inf. e ex. de Manuel Díaz Rodríguez.

93. **ser** [u.p.] **como as trécolas dunha chanfona** Mudar facilmente de opinión. *Hoxe dis que vas, onte dicías que non, ti tamén... es como as trécolas dunha chanfona.* // Carnota; inf. e ex. de María Sendón Lestón.

94. **ser** [u.c.] **o deus de** [alguén] Gustar moito de [esa cousa, xeralmente unha actividade], ter moita ilusión por [esa cousa]. *O deus do neno é andar co cabalo e co gado.* // *se-lo dios de alguén* (O Biduedo, Triacastela).

95. **ser** [u.p.] **o que marca os días santos** Ser quen decide, quen leva a iniciativa, quen manda [nun asunto ou situación]. *Na nosa empresa o comité é o que marca os días santos.* // Quins, Melón.

96. **ser** [unha ou varias cousas ou persoas] **todo(s) un(s) ou toda(s) unha(s)** **1.** Seren [unha ou varias cousas ou persoas] da mesma clase ou grupo, teren as mesmas características, seren iguais. *Vese que a herba que plantastes non é toda unha.* | *Estas mazás non son todas unhas, están mesturadas varias castes.* | *Aquí somos todos uns, así que non penses que vas ter un tratamento diferente.* **2.** Non estar [u.c.] dividida, ser unha unidade. *Esta herdade é moi grande: deica os bidueiros é toda unha.* // É unha

locución corrente. Pertence ao nivel normal.

97. **subhastar** [u.p.] **as leiras** Cabecear [por causa do sono]. *Cando comece a subhastar as leiras o avó chámame que o axudo a deitarse.* // Escuadro, Silleda; inf.: Xosé Couñago Ribeira.

98. **ter** [u.p.] **a merda por enriba do sangue** VULG. PEX. Ser pouco espelido, ser un pasmón, unha persoa sen ansias nin vontade. *Mira que disposición che ten o Toniño! Nin que tivese a merda por enriba do sangue!* // Caldeliñas, Verín; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez.

99. **ter** [u.p.] **(ben) onde levalas** **1.** Ter suficiente desenvolvemento físico como para levar un castigo corporal [especialmente nos nenos un azoute ou unha labazada]. *Se queres educar ben o teu fillo dálle de vez en cando un azoute que xa ten ben onde levalas.* **2.** Ter [unha moza en idade de ter compañeiro] o desenvolvemento corporal suficiente. *A filla do Monfortino éche ben bonita e xa ten onde levalas.* // Flariz, Monterrei; inf. e exemplos de Manuel Díaz Rodríguez.

100. **ter** [u.p.] **bo muíño** Ter bo apetito, comer moito e de todo. *O teu pai e mais eu sempre tivemos bo muíño.* // Concello de Bueu; inf.: de Carmen Malvido López).

101. **ter** [u.p.] **entre dentes** [alguén] Sentir antipatía por [alguén], ter animadversión cara a [alguén]. *A profesora teno entre dentes. Despois do que lle fixo non o pode ver.* //

Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.

102. **ter** [u.p.] **man do carro** Ter coidado do asunto, preocuparse polo asunto [Pódese aplicar a moitas cousas]. *Vós tende man do carro e aforrade que hai que pensar no futuro. // ter mau do carro* (Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán)

103. **ter** [u.p.] **menos crédito/creto que unha puta na lama** VULG. PEX. Non ter creto ningún, ter má reputación. *Non sei como andas con esa xente, ten ela menos creto que unha puta na lama. // ter menos crédito que unha puta na lama* (Vigo; inf.: Juan Campos Lago).

104. **ter** [u.p./u.c.] **o arneirón** Estar sucia. *Se non ía vento, mao, a cocíña non tiraba, e se ía, peor, pois con cada refacho o fume viña pola cheminea abaixo e abafabamos ademais de nos deixar como se tivésemos o arneirón. // Concello da Pobra do Caramiñal; inf. e ex. de Ánxeles Martínez Villa.*

105. **ter** [u.p.] **o leite cortado** Estar incomodada. *Non lle digas nada, hoxe ten o leite cortado. // Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.*

106. **ter** [u.p.] **pouco que agradecer a Deus** EUF. [Dise de quen é moi feo]. *Ese ten pouco que agradecer a Deus. // ter pouco que agradecer a Dios* (Vilar de Flores, Allariz; inf.: Daniel Conde).

107. **ter** [u.p.] **o sentido a compoñer** Ter moi pouco siso. *A ese non lle fagas moito caso que ten o sentido a compoñer. // Concello de Vedra; inf.: Henrique Neira Pereira.*

108. **terse** [a alguén] **a culler no caldo** Ser rico. *Ese tenche moito inda que non o pareza, a ese ténselle a culler no caldo. // Concello de Pol; inf. e ex. de Carme Murado Rodríguez.*

109. **ter/traer** [u.p.] **a fouce picada** Ter moita fame. *María, ponme logo a xanta que traio a fouce picada! // Flariz, Monterrei; inf. e ex. de Manuel Díaz Rodríguez.*

110. **ter/traer** [u.p.] **o forno quente** Ter unha dixestión pesada ou sentir molestias despois de comer moito. *Tes sede? Ou é que tes o forno quente? // Corvillón, A Merca; inf. e ex. de Pilar Carrera Ferreiro.*

111. **tirar** [u.p.] **con pólvora allea** Xogar con diñeiro gañado a outro(s) no xogo. *–Vainos custar traballo gañarnos esta partida. –E iso que tirades con pólvora allea, mais creo que desta vez veunos a sorte a nós. // Concello de Pol; inf. e ex. de Anxos Trabada Crende.*

112. **tirar** [u.p.] **polo rabo á sota** Xogar ás cartas. *Pois despois imos ir tirar polo rabo á sota un bocado. // Amoedo, Pazos de Borbén; inf.: María Belén Míguez Míguez.*

113. **traballar** [u.p.] **para a torre** Traballar (ou esforzarse) inutilmente ou sen recibir en troco un beneficio. *Eu non penso traballar para a torre, que busque outro a quen explotar. // Concello de Cangas do Morrazo; inf.: Sandra Santomé Nogueira e Lucía Durán Paredes.*

114. **traballar** [u.p.] **para o conde**

Traballar (ou esforzarse) inutilmente ou sen recibir en troco un beneficio. *Non perdas o tempo niso, é traballar para o conde.* // Concello de Cangas do Morrazo; inf.: Lucía Durán Paredes. Concello de Mos; María Carme González Rodríguez.

115. **vender** [u.p.] **o (seu) peixe**

Expor as súas razóns ou puntos de vista, procurar convencer con argumentos; contar algo, falar sobre algo. *–Pois a min pasoume a dor que tiña na perna... –Mira, ela tamén quere vender o seu peixe, coma nós.* | *As dúas mulleres estiveron toda a tarde na sala do hospital a vender o peixe.* // *querer vende-lo peixe* (Arbo, inf. e 1º ex. de Ana María Vila Pita); *vende-lo peixe* (Coia, Vigo; As Neves, inf.: María Dolores Barbeito Lorenzo; A Caniza, inf. e 2º ex. de Laura Gil Esteves).

116. **virse** [u.p.] **ás boas**

Transixir, ceder, avirse, deixarse persuadir. *Ao primeiro resistiuse mais despois veuse ás boas.* // Concello de Guntín; inf.: Teresa López Rejo.

117. **volverse os paxaros ás escopetas**

Querer mandar o inferior, o que debe obedecer; invertérense as xerarquías. *– Ese rapaz está moi mal educado, non me estraña o que fixo. –Vólvense os paxaros ás escopetas.* // Concello de Guntín; inf.: Ana Belén Moreda Rodríguez.

118. **xa non doer nada** [a alguén]

Estar morto. *Non, muller, eu falo do fillo, que ao pai a ese xa non lle doe nada.* // Vilar de Flores, Allariz; inf.: Daniel Conde.

119. **xa non pedir** [u.p.] **pan**

Ser abondo madura para se valer por si mesma. *O fillo do ferreiro, malia a desgraza do seu pai, non ten perigo pois xa non pide pan.* // Flariz, Monterrei; inf. e ex. de Manuel Díaz Rodríguez.

120. **xogar** [u.p.] **a vida**

Arriscar moito a vida, pór a vida en grave perigo. *Deixou o choio porque xogaba a vida todos os días.* // É unha expresión corrente.

Referencias bibliográficas:

- CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. Xunta de Galicia, Museo Massó.
- MARTÍNEZ SEIXO, Ramón Anxo (dir.) (2000): *Dicionario fraseolóxico galego. Unha achega desde o galego vivo*. Vigo: A Nosa Terra.
- RIVAS, Paco (1992): *Expresións e ditos populares da área mindoniense*. Lugo: Deputación de Lugo.
- (2000): *Fraseoloxía do mar na mariña luguesa*. Santiago: Centro Ramón Piñeiro para a investigación en humanidades. *Cadernos de Fraseoloxía* 1.